PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI
ISSN: 3060-4923 Impact Factor –7,212

FOLKLOR AN'ANALARINING YOZUVCHI IJODINING SHAKLLANISHIDAGI RO'LI

Vaisova Mohigul
Magistrant Qoraqalpoq davlat universiteti, Nukus
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20135868

Anotatsiya. Mazkur maqolada folklor an'analarining yozuvchi ijodining shakllanishidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Xalq og'zaki ijodi namunalari yozuvchining dunyoqarashi, badiiy tafakkuri, til va uslubiga qanday ta'sir ko'rsatishi ochib beriladi. Shuningdek, folklor motivlari va obrazlarining yozma adabiyotdagi talqini misollar orqali yoritib beriladi.
Kalit so'zlar: folklor, xalq og'zaki ijodi, yozuvchi ijodi, badiiy tafakkur, an'ana, motiv, obraz, milliylik.

Annotation. This article analyzes the role of folklore traditions in the formation of writer's work from a scientific and theoretical point of view. It will be revealed how examples of folk art influence the worldview, artistic thinking, language and style of the writer. Also, the interpretation of folklore motifs and images in written literature is explained through examples.
Key words: folklore, folklore, writer's work, artistic thinking, tradition, motive, image, nationality.

Adabiyot insoniyat tafakkurining eng muhim mahsullaridan biri bo'lib, u jamiyatning ma'naviy hayoti, tarixiy tajribasi va estetik qarashlarini namoyon etadi. Har bir yozuvchining ijodi ma'lum manbalarga tayanadi. Ana shunday muhim manbalardan biri folklordir. Folklor — xalqning ko'p asrlik tajribasi, donishmandligi va estetik didining ifodasidir. Shu bois u yozuvchi ijodining shakllanishida muhim o'rin tutadi. Folklor tushunchasi keng ma'noga ega bo'lib, u xalq og'zaki ijodining barcha turlarini o'z ichiga oladi. Ertaklar, dostonlar, afsonalar, rivoyatlar, maqollar, topishmoqlar va qo'shiqlar folklorning asosiy janrlarini tashkil etadi. Folklorning quyidagi asosiy xususiyatlari mavjud:

- og'zaki shaklda yaratilishi va tarqalishi
- jamoaviy ijod mahsuli ekanligi
- an'anaviylik va barqarorlik

variantlilik

Mazkur xususiyatlar folklorni yozma adabiyotdan farqlaydi, biroq aynan shu jihatlar uni yozuvchilar uchun boy manbaga aylantiradi. Yozuvchi shaxs sifatida shakllanish jarayonida xalq og'zaki ijodi bilan bevosita yoki bilvosita tanishadi. Bolalikdan eshitilgan ertaklar, qo'shiqlar va rivoyatlar uning ongida muayyan qadriyatlarni shakllantiradi. Masalan, yaxshilikning yomonlik ustidan g'alaba qilishi, halollik, jasorat, vatanparvarlik kabi tushunchalar folklor orqali singdiriladi.Natijada yozuvchi o'z asarlarida ana shu qadriyatlarni badiiy shaklda ifodalaydi. Bu esa uning ijodida milliy ruh va axloqiy g'oyalar ustuvor bo'lishiga olib keladi. Folklor obrazlarga nihoyatda boydir. Unda uchraydigan qahramonlar — botirlar, dono kampirlar, sehrli mavjudotlar — yozuvchining tasavvur dunyosini kengaytiradi. Yozuvchilar bu obrazlardan foydalanib, yangi badiiy qahramonlar yaratadilar.Shuningdek, folklordagi ramziylik yozuvchi tafakkurining chuqurlashishiga xizmat qiladi. Masalan:

yo'l — hayot ramzi
sinov — kamolot belgisi
yovuz kuchlar — ijtimoiy muammolar timsoli

Bu kabi ramzlar yozma adabiyotda yangi mazmun bilan boyitiladi. Folklor tili sodda, lo‘nda va obrazli bo‘ladi. Yozuvchilar o‘z asarlarida maqollar, matallar, iboralar va xalqona ifodalardan keng foydalanadilar. Bu esa: asarning xalqchilligini oshiradi badiiy ifodani kuchaytiradi o‘quvchiga yaqinlik hissini uyg‘otishi mumkin. Shu bilan birga folklor adabiy tilning boyishiga va rivojlanishiga xizmat qiladi. Ko‘plab yozma asarlar folklor syujetlari va motivlariga tayanadi. Jumladan:qahramonning sinovlardan o‘tishi, adolatning tantana qilishi, ezgulik va yovuzlik kurashi. Bu motivlar universal xarakterga ega bo‘lib, turli davr va muhitda yangicha talqin qilinadi. Yozuvchilar ushbu syujetlarni zamon ruhiga moslab qayta ishlaydilar.

Folklor yozuvchi uchun tayyor qolip emas, balki ijodiy manbadir. Yozuvchi folklor elementlarini qayta ishlab, ularga yangi mazmun yuklaydi. Natijada: individual uslub shakllanadi, yangicha badiiy yechimlar yuzaga keladi, an’ana va yangilik uyg‘unlashadi. Bu jarayon adabiyotning uzluksiz rivojlanishini ta’minlaydi. Adabiyot tarixiga e'tibor bersak, ko‘plab yozuvchilar o‘z asarlarida folklor an’analaridan samarali foydalanganini ko‘ramiz. Folklor yozuvchilarga obraz yaratishda, til va boyligini oshirishda,syujet qurishda va milliy ruhni ifodalashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Shu sababli folklor yozuvchi ijodining shakllanishida muhim o‘rin egallaydi. Xalq og‘zaki ijodi yozuvchiga quyidagi jihatlarda yordam beradi:

- milliy ruhni ifodalash
- obrazlarni jonli tasvirlash
- xalqona tilni boyitish
- syujetni qiziqarli qilish

Shuning uchun ham xalq og‘zaki ijodi yozma adabiyotning muhim manbalaridan biri hisoblanadi.Ko‘plab yozuvchilar o‘z asarlarida folklor motivlaridan foydalanish orqali badiiy asarlarni yanada ta’sirchan qilgan.

Folklor XX asrdan hozirgacha “folklordan foydalanish”, “folklor an’analari”, “folklor ta’siri” kabi turlicha istilohiy birikmalar orqali aralash-quralash holda ifodalanib kelinmoqda. Bu atamalar mohiyatan folklorizm tushunchasiga mos keladi. Chunki folklorizmlar yozma adabiyotda folklor ta’sirida folklordan foydalanish tufayli yuzaga keladi. Ammo “folklordan foydalanish, “folklor ta’siri” atamalari o‘ziga xos alohida ma’nolarga ega, ularni doimiy ravishda folklorizm tushunchasiga nisbatan qo‘llash qiyin”. Folklorizm – bu ijodkorning xalq og‘zaki ijodida azaldan mavjud bo‘lgan syujet, obraz, motiv, xalqona uslubni to‘g‘ridan to‘g‘ri ko‘chirib qo‘yish emas, aksincha, folklorizm bu – ijodkorning folklorga qayta ishlov berib, o‘z ijodiy izlanishlari orqali ziynatlab, boyitib, to‘ldirib, yangi asar yaratishi, yoki asar ichida xalq maqollari va matallari va idiomalarni asarga singdirib yuborishidir.

Hozirgi davr adabiyotida ham folklor an’analari o‘z ahamiyatini yo‘qotgani yo‘q. Aksincha, ular yangi shakllarda namoyon bo‘lmoqda:folklor motivlarining modern talqini,ramziy va falsafiy yondashuvlar, milliy identitetni saqlash vositasi sifatida qo‘llanmoda.

Folklor an’analari yozuvchi ijodining shakllanishida muhim va ajralmas omil hisoblanadi. U yozuvchining dunyoqarashi, badiiy tafakkuri, til va uslubini boyitadi. Folklor asosida yaratilgan asarlar milliy ruhni aks ettiradi va adabiyotning mazmunan boyishiga xizmat qiladi. Shunday ekan, folklor va yozma adabiyot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni o‘rganish nafaqat ilmiy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi va zamonaviy adabiyot bilan uyg‘unlashib borayotganiga guvoh bo‘lamiz. Istiqlol davri adabiyotida folklorizmning keng qo‘llanilishi adabiy jarayonlarda xalq og‘zaki ijodiyoti elementlarining naqadar dolzarb ekanligini tasdiqlaydi. Yozuvchilar va shoirlar xalqning dunyoqarashini, madaniy merosini, badiiy ifoda uslublarini yangi zamon asarlariga qo‘shib, ular orqali milliy qadriyatlarni aks ettirishga intiladi. Shunday ekan, folklor har bir millatning

ma’naviy boyligi hisoblanadi. Shu sababdan, zamonaviy o‘zbek adabiyotida folklorizm milliylikni saqlab qolish va asarlarni yanada boy qilish vositasi sifatida keng o‘rganilmoqda. Hozirgi o‘zbek adabiyotida folklorizmning turli janrlarda namoyon bo‘lishi adabiy jarayonlarga rang-baranglik qo‘shmoqda. She’riyatda folklorizm xalqning eng qadimiy estetik tuyg‘ularini ifoda etish vositasi sifatida keng qo‘llanilmoqda. Masalan, o‘zbek xalq maqollari va topishmoqlari zamonaviy she’rlarda badiiy ifoda vositasi sifatida ishlatiladi. Yozuvchilar xalqning dunyoqarashini xalqona obrazlar va ramzlar orqali ifodalaydilar. Ayniqsa, xalqona hikmat va qadriyatlar milliy she’rlarning asosi bo‘lib xizmat qilmoq. Ko‘plab ijodkorlar xalqning tarixiy qahramonlarini zamonaviy qahramonlar sifatida tasvirlash orqali asarlarida milliy qadriyatlar va madaniyatni boyitayotganini ko‘rishimiz mumkin. Xalq afsonalaridagi qahramonlik, jasorat va halollik kabi motivlar zamonaviy romanlarda keng qo‘llanilib, asarlarning mazmunini boyitmoqda. Bugungi kunda yozuvchilar va shoirlar xalq og‘zaki ijodini zamonaviy adabiyotga qo‘shib, milliy madaniyat va an’analarni asrab qolish maqsadida xalq motivlari va obrazlarini asarlarda ifoda etmoqdalar. Bu jarayon xalq og‘zaki ijodining boy merosini bugungi avlod o‘quvchilariga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rahmonov, I. “Xalq og‘zaki ijodi va zamonaviy o‘zbek adabiyoti”. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2017
2. Mahkamov, T. “Zamonaviy adabiyotda folklor va adabiy an’analar”. Toshkent: Ilm-fan, 2019.
3. Abdullayev, R. “Folklorizmning adabiyotda yangicha talqini”. Toshkent: Adabiyot va san’at, 2020.
4. Yuldashev, A. “Folklorizmning zamonaviy adabiyotga ta’siri. “O‘zbek tili va adabiyoti”, 2021.
5. Jalolov, M. “O‘zbek adabiyoti tarixi”. Toshkent: Ma'naviyat, 2016.